

הסכמת מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א, נשיא המכון, רבה של רמת גן לשעבר

לכב' הרב דוד אייגנר שליט"א

מכון התורה והארץ

שלו' רב לאוהבי תורתך

יפה תורה עם דרך ארץ, כשהתורה מתיישמת בכל מערכות החיים, הכלכליים, החקלאיים, המדעיים ועוד.

ויפה יותר תורה עם דרך ארץ ישראל, שבה התורה מתפשטת על הארץ ממש, על הקרקע, ועל פירותיה היונקים ממנה, ובעיקר - על המצוות התלויות בה.

והיא יפה עוד יותר כשהיא יפה ממש, אסטטית ומרחיבה את העין ואת הלב. תורה מפוארה בכלי מפואר.

עבודתכם הנאה על מסכת פאה, הראשונה במסכתות העוסקות במצוותיה של א"י שבסדר זרעים. לכל משנה צמוד הסבר מדעי ומעשי העוסק בשיטות הגידול המעשיות, הן אלו שהיו בזמן המשנה והן אלו שבימינו. הדבר מאפשר ליישם את עקרונות ההלכה בחיים המודרניים. ספרכם יקרב את הלומדים לאנשי המעשה ואת אנשי המעשה ללומדים והדברים יפים למשנה בה פתחנו - יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ.

המשיכו בדרך זו גם במסכתות אחרות, להגדיל תורה ולהאדיר.

בברכת התורה והארץ

הרב יעקב אריאל, ר"ג

אעיר רק הערה אחת, בפ"א מ"ד אחד התנאים לחיוב פאה הוא מכנסו לקיום. יפה הצגתם את צורות הקיום המשתנות של פרות מדור לדור ומשנה לשנה.

והיה מקום להעיר שיש לכך נפקא מינה למעשה. בימינו, עקב התקדמות המחקר המדעי והתפתחות הטכנולוגיה מתאפשר כיום קיום של פרות רבים יותר מאשר בעבר, כגון תפוחי עץ ואדמה, וכן פרות בשימורים. האם כל אלו יתחייבו בימינו בפאה? יש כאן שאלה עקרונית, האם שיטות הקיום המודרניות, הנעזרות באמצעים מלאכותיים, כגון, אסמים סגורים שבהם נשמרת טמפרטורה נמוכה, המוזרמת אליהם ע"י מנוע חשמלי, האם התורה חייבה אותם בפאה? דרך קיום מלאכותית זו שונה מאוד מהדרך הטבעית בה ייבשו גרורות וצימוקים בזמן המשנה. שאלה דומה התעוררה כבר בתלמוד במס' פסחים דף נו, ב על כבישת לפת בחומץ האם מכניסו לקיום ע"י ד"א חייב בפאה (ר' פי' הר"ח ואוצה"ג שם, ודרך אמונה, בה"ל על פ"ב מהל' מתנ"ע הל' א).

אין זה מתפקידכם לברר את ההלכה ובדאי שלא לפסוק, אלא רק להעיר על כך¹.

1 הערת הרב שולבה בתוך הספר - עמ' 33.

בס"ד תמוז תשפ"ה

מסכת פאה עם אנציקלופדיה הלכתית חקלאית

מכון התורה והארץ הוקם בגוש קטיף בשנת תשמ"ו. מטרת המכון היא הוראה ויישום של הנושאים ההלכתיים העולים מהחיבור המיוחד בין התורה ולארץ בדורנו. בכל דור ודור החקלאות משתנה, צורות ההשקיה, הזריעה, הנטיעה ועוד, גם בארץ ישראל עצמה יש בה ג' ארצות, וכל ארץ ופלך שונה מחברו (משנה שביעית פרק ו' משנה א'). כך שגם המצוות התלויות בארץ משתנות לפי המקום והזמן. בהמשך למגמה זו פנינו להקים את המפעל הגדול של האנציקלופדיה ההלכתית חקלאית, שיסודה הוא הפגישה בין ההלכה והחקלאות המעשית, פרויקט זה מביא את הצד ההלכתי והמדעי של המצוות התלויות בארץ. (חלקו נמצא באתר מכון התורה והארץ). כהמשך לפרויקט זה הוצאנו לפני ארבע שנים את הספר הראשון "משניות שביעית עם אנציקלופדיה הלכתית חקלאית, פירוש הברטנורא וביאור קהתי" הספר הזה זכה להתעניינות מיוחדת בציבור, בחידוש המיוחד שבו החיבור בין המשנה והמציאות החקלאית.

שנים רבות למדו מסכתות זרעים כדבר מופשט כמעט ללא הבנה במציאות החקלאית שהייתה בזמן המשנה. כעת ב"ה בשושב ישראל לאדמתו ונחלתו ולמצוות התלויות בארץ יש משמעות מעשית, גדל הצורך לחבר למשנה גם את הידע החקלאי של ימינו על פי המציאות שארץ ישראל נותנת פירותיה לעם ישראל בעין יפה. על כן הצורך בידע החקלאי הוא בשניים: א. ידע בחקלאות העבר ב. ידע במציאות החקלאית בימינו. האם הגדרת "השדה" נשארה בכתקופות העבר או שמא כאשר יש לנו אמצעי השקיה של עשרות דונמים בפעם אחת, אולי גודל השדה משתנה ממה שהיה בתקופת חז"ל. האם ההפסק בין השדות נמדד לפי רוחב בעלי החיים או לפי הטרקטורים והקומביינים של ימינו? האנציקלופדיה ההלכתית חקלאית פותחת לנו פתח להבנת חקלאות העבר והחקלאות של ימינו וכיצד ההלכה מתייחסת לתופעות אלו.

מיוחדת היא מצוות הפאה ממצוות מתנות עניים שהיא מצווה היוצרת את הקשר העמוק בין החקלאי והעני. עלינו להניח את הפאה בסוף השדה כדי שידעו העניים היכן הפאה, בשונה מלקט ושכחה שהעני צריך ללכת ולחפש היכן הם הונחו. הפאה נלקטת ג' פעמים ביום, בזמנים קבועים, בשחר, בחצות היום, ובמנחה. כל זה נעשה לטובת העניים, יש מיניקות שצריכות לאכול בבוקר, קטנים שאינם נעורים בבוקר באים בצהריים, והזקנים

לעת ערב. יש במצוות הפאה התייחסות מיוחדת לעניים ולקשר שבין החקלאי והעניים. המשנה (פ"א מ"ב) אומרת ששיעור הפאה הוא לפי גודל השדה, מספר העניים, ולפי רוב הענווה. מהי "רוב הענווה"? הרמב"ם מפרש לפי ברכת ד' שהקב"ה נתן לבעל השדה בכמות ואיכות, ויש מפרשים לפי ענוות בעל השדה. הקשר האמין בין החקלאי והעניים מתבטא במצוות הפאה בצורה מיוחדת (עין בביאור בספר פ"א מ"ב, אודות הגורמים השונים לרוב ומיעוט היבול בשדה לפי המציאות בימינו).

לצערנו מצוות פאה כמעט ואיננה מופיעה בחיי המעשה מכיוון שהעניים לא באים ללקוט מהשדה, ובכך כמעט ונשתכחה מצוה חביבה זו שהיא מחייבת מדין תורה. חשיבות המצווה הייתה כל כך גדולה שאפילו גר שהיו מלמדים אותו מקצת מצוות, היו מלמדים אותו את המצווה הזאת. הגיורת "אמה של מלכות" באה לעם ישראל ממצוות הנוהגות בגורן, מתנות עניים. אבל המציאות משתנית, השדות אינם קרובים לעיר, העניים משתנים, אבל אנו צריכים לשאוף שגם מצוות מיוחדות אלו יחזרו להיות חלק מעם ישראל, וכל עם ישראל יהיו בלא מעמדות של עשירים ועניים, אלא עובדי ד' בארץ ישראל.

ברכה מיוחדת לרב דוד אייגנר שליט"א שנטל על עצמו את כתיבת האנציקלופדיה ההלכתית חקלאית ואת סדרת המשניות העוסקות במצוות התלויות בארץ. יהי רצון שחפץ ד' יצליח בידו להגדיל תורה ולהאדירה. ברכה מיוחדת לכל חברי מכון התורה והארץ שמקדישים מזמנם למצוות התלויות בארץ וב"ה עונים לשאלות שואלים למאות חקלאים, גננים ובעלי בתים. המכון זכה להוציא ספרים רבים העוסקים במצוות התלויות בארץ.

ברכה מיוחדת לעוסקים בפועל בהחזקת המפעלים הגדולים של מכון התורה והארץ, מר אליעזר ברט, מר עמי גיאת ועוד צוות עובדים מסור בלב ונפש לקידום המצוות התלויות בארץ.

ב"ה זכינו לפני כשנה לעבור למכון חדש ב"ניצן", תורת ארץ ישראל בכלי נאה. יש במכון "גן מצוות" מיוחד במינו שאפשר ללמוד בו משניות זרעים. במכון התורה והארץ נמצאת מדרשה שמעבירה את מצוות התלויות בארץ לכל שדרות העם. עינינו צופיות שנזכה כולנו לבניין בית הבחירה ובקיום מצוות התלויות בארץ מדין תורה.

בברכת התורה והארץ
הרב יהודה הלוי עמיחי
מכון התורה והארץ

